

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Hrabani Mauri de uniuerso libri I-XI - Cod. Aug. perg. 96

Hrabanus <Maurus>

[S.l.], [9./10. Jh.]

Liber primus

[urn:nbn:de:bsz:31-14112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-14112)

INCIPIT LIBER PRIMUS DE DO.

P RIMUM APUD EBREOS dñi nomen elidr qd̄ aludm̄. alii etimologiam eius exprimentes sciros. Idest fortem int̄pretati sunt. Ideo quod nulla infirmitate opprimitur sed fortis est & sufficiens ad omnia pp̄tranda. Secundū nom̄ eloim; Tertium eloe qd̄ utrumq; in latinū dñs d̄r. quod nom̄ in latinū est ex greca appellatione translātū. Nam d̄s grece theos. febor d̄r. Idest timor. unde tractum est nomen d̄s quodeū colentibus sit timor. d̄s autē pp̄riæ nom̄ est trinitatis p̄tinet ad patrē. & filiū. et sp̄m sc̄m. Ad quā trinitatē & iā reliqua quae in dō infra sunt posita uocabula referuntur; Quartū nom̄ est sabaoth. qd̄ uertitur in latinū exercitiū siue uirtutū. De quo in psalmo ab angelis d̄r. quis est iste rex gloriae dñs uirtutum. Sunt autē in huiusmodi ordinatione uirtutes multae. ut angeli. archangeli. principatus. & potestates. cunc

Eli:

Sciros:

Eloim:

Eloc:

theos: febor:

Sabaoth:

tiq; celestis militie ordines. quorū tam̄ ille d̄s ē. om̄s enī sub ipso sunt. eiusq; dominatui subiacept;

Quintū elion qd̄ interpretatur in latinū excelsus qui sup̄ celos ē. sicut scriptum ē deo. excelsus dñs sup̄ celos gloria eius; Excelsus autē dicitur p̄ ualde excelsus. exem̄ p̄ ualde ponit. sicut eximius quasi ualde eminent.

Sextum ieie. Idest qui est. d̄s enim solus qui eternus ē. hoc est quia ex ordiū non habet. essentiae nom̄ tenet. hoc enim nom̄ ad sc̄m moysi p̄ angelū est delatū. quaerenti enī qd̄ esset nomen eius que eū p̄gere p̄cipiebat ad populū ex aegypto liberandū. respondit. Ego sum qui sum. & dices filius israh̄ qui est misit me ad uos. tamquā in eius cōparatione qui uere est. quam cōmutabilis est. ea que cōmutabilia sunt. quasi non sint. Quod enī dicitur fuit. non est. & qd̄ dicitur erit. nondū est; d̄s autē tantū eē. nouit. fuisse & futurū eē. non nouit. Solus autē pat̄ cū filio. & sp̄s sc̄o ueraciter ē. cuius essentiae cōparatū eē p̄m̄ non esse ē; Unde & in cōloquio dicim̄. uiuit d̄s. quies

sentia uita uiuit. quam mors non habet.
 Septimum adonai. quod generaliter interpretatur
 dominus quod dominus & uel creaturae
 cunctae uel quod creatura omnis domi
 natui ei deseruiat. Dominus ergo & deus uel
 quod dominus & omnibus t quod dicitur
 acunctis. Octauum. ia. quod in dō tantū
 ponitur. quod & iā in alleluia inno
 uissima syllaba sonat. Nonum tetra
 grammaton. hoc est quattuor litte
 rarū quod propriae apud hebreos in
 dō ponitur. iod he. id est duabus. ia.
 quae duplicata ineffabile illud. &
 gloriosum diuini nomini efficiunt. Dicitur
 autē ineffabilis. non quia dici non
 potest. sed quia finiri sensu. & intel
 lectu humano nullatenus potest. &
 ideo quia deo nihil digne dici potest.
 ineffabilis est.

Decimū saddai. idē. omnipotens. uocatus autē
 omnipotens eo quod omnia potest. sed a facie
 do quod uult. non a patre pido quod non
 uult; quod si ei accedet & nequaquam
 omnipotens est; facit enim quod uult. & in
 de omnipotens. Item omnipotens quod ipsius
 sunt omnia quae ubique sunt. solus enim
 totius mundi habet imperium. Dicun
 tur autē & alia quaedam in dō substan
 tialiter nomina. ut immortalis. In cor

ruptibilis. Incomutabilis. aeternus.
 unde & merito cunctae proponitur
 creaturae. Immortalis sicut deo
 scriptum est. qui solus ^{habet} immortalita
 te. quia in eius natura nulla est comu
 tatio. Non omnis mutabilitas non
inconuenient mortalitas dicitur. secun
 dum quod & anima dicitur mori. non quia
 incorporea uel in aliqua altera substan
 tia mutatur & uertitur. sed in ipsa
 sua substantia. quicquid alio modo
 nunc est aut fuit secundum id quod
 destitit esse. quod erat. Mortalis utique
 deprehenditur. ac per hoc deus solus dicitur
 immortalis. quia solus incomutabi
 lis. In corruptibilisque appellatur.
 quia corrumpi & dissolui non potest.
 nec diuidi; Quicquid enim capit di
uisionem. & interitum capit. Ille nec di
 uidi potest. nec interire inde incor
 ruptibilis est; Incomutabilis est.
 quia semper manet & mutari nescit
 nec perficit quia perfectus est. nec desi
 cit quia eternus est; Aeternus est. quia
 sine tempore est. non enim habet in
 itum neque finem. Hinc & sempiternus
 eo quod sit semper aeternus; A quibusdam
 autē aeternus. ab ethere creditur dici.
 quod caelum sedes eius habet; Unde est

quod anima
 dicitur mori
 talis.

iod he

illud caelum caelidno. & haec ista
quattuor unū significat. Nā una
eademq; res dicitur siue dicatur
aeternus dī. siue immortalis. siue
incorruptibilis. siue immutabilis

Nā inuisibilis dī dīr quia nunquā
p substantiam suā apparuit oeu
lis mortalium trinitas. nisi p spe
ciem subiectae creature. eiusdē
q; corporee. Nā nemo potest
ipsam manifestationē essentiae
dī uidere & uiuere. sicut & dictū
ē. morfi: Unde & dī in euange
lio dicit; Dm nemo uidit unquā;

Res enim est inuisibilis Ideoq; non
oculo sed corde quaerendū ē. ;

Inpassibilis qd nullis p turbatio
nibus afficitur quib; fragilitas
succumbit. non enim attingunt
eum ullae passionēs. ut libido.
iracundia. cupiditas. timor. me
ror. inuidia. & cetera. quibus
mens humana turbatur; sed cum
dīr dī irasci. aut zelare aut dolere
nrō usu dīr. Apud dīm enim p tur
batio nulla est. apud quē tranquil
litas summa ē; Simplex autē dīr siue
nā in te p do qd habet. seu quia
nā aliud est ipse & aliud quod imp

Deus
inuisibilis

Deus impassi
bilis

Deus
simplex

soē. sicut in homine cuius aliud est cō
& aliud sapere. Nam & cō. potest. &
sapere non cō. dīr habet essentiam.
habet & sapientia; sed qd habet.
hoc est & omnia. unū est. ac proinde
simplex est. quia non in eo aliquid
accidi potest. sed & quod est. & qd
in ipso est. essentialiter ē. excepto
qd relatiue ad quamcumq; psonā
est; Summe bonus quia in cō mu
tabilis ē; Creatura uero bonū sed
non summū est quia mutabilis est.
& dum sit quidem bonū non tamen ēē
potest & summū. Incorporeus autē
uel incorporealis. Ideo dicit dī ut sps
credat uel intellegatur. ēē. non cor
pus. Nam dum dīr sps eius. significa
tur substantia. In me p sū quod dicit
ta concludat. & ipse a nullo copula
datur. sed omnia in tra eius omni po
tentia cō ar centur; Perfectus dīr.
quia nil ei potest adici. & tam de cō p
summatione alicuius facti pfectio
dīr. Dī autem qui non est factus. quo
modo est pfectus. sed hoc uocabulū
deus nrō sumpsit humana inopia
sicut & reliqua uerba quatinus
id quod ineffabile est. utcumq; dici
possit; Quod edō nihil digne humani

sermo dicit. sicut sunt & alia. Crea-
tor dicitur pro totius mundi rebus
ab ipso creatis. nihil enim est. quod
non originē ad dō traxerit; Ipse & un-
qua diuini non potest. uel quia ni-
hil aliud eē potest. quod tantundē
capiat potestatis. haec igitur quae
de dō dicta sunt ad totam p̄tinēt
trinitatē. p̄pter unā. & eo ad unam
substantiā. siue in patre siue in fili-
o eius unigenito In forma dī siue in
spū scō. qui unus ē. spūs dī patris. & fi-
lius unigeniti. Sunt & quaedā
uocabula ex usu n̄ro addm̄ sumpta
de membris n̄ris. siue de inferiori-
bus quia in propria natura inui-
sibilis. & incorporeus est. pro effi-
cientis tamen causarū. in ipso re-
rum species adscribuntur. ut more
locutionis facilius se ipsum insinuet;
Ut quia omnia uideat dicat̄ oculus.
Et p̄pter quod audit om̄a dicatur
auris. Pro eo autem quod auertit̄.
ambulat. pro eo quod spectat. stat;
Sic & in ceteris horū similibus ab hu-
manis mentibus trahitur similitu-
do addm̄. Sicut est obliuiscens.
& memorans. Hinc est qd̄ prophe-
ta dicit; Iurauit dñs exercituum

17.
per animā suam. non quod dī ani-
mā habeat sed quod n̄ro narrat
affectu. Nam & facies dī inscrip-
turis sc̄is non caro sed diuina cog-
nitio intellegitur. eadem ratione
qua per faciem conspectam quisq;
cognoscitur. Hoc enim in oratio-
ne dī dō ostende nob̄ faciem tuā.
Ad fiduciam. da nobis cognitio-
nē tuā; Sic & uestigiā dī dicunt̄.
quod nunc dī p̄ speculum cognos-
cit̄. Ad p̄fectum uero om̄ps repe-
rietur. dum in futuro. facie ad fa-
ciem quibusq; electis p̄sentabit̄.
ut ipsam speciē contemplantur.
Cuius nunc uestigia comprehendere
conantur. hoc est quē uidere
p̄ speculum dicunt̄; Nam & situs
& habitus. & locus. & tempus. in
dō. non propriae. sed p̄ similitudi-
nē translate dicuntur. Quippe
sedere sup̄ cherubim dicit̄. quod
est ad sitū. & ab r̄ssū tamquā uesti-
mentū. amictus. quod est ad ha-
bitum. Et annūtiū non deficient.
quod ad temp; p̄tinēt. Et si ascen-
dero in caelum tu illic es. quod ad
locum manet; Nam & in p̄ph̄a
plaustrī portantis foenum species

addm ducitur. Et haec omnia per
 figuram dñi quod nihil est horum ad
 proprietate substantiae eius;
 Et quia sicut dixim' membra huma
 na & habitus atq; affectus huma
 ni p figuram dñi ascribuntur. bre
 uiter ea quae de his scripta recolim'
 adnotamus. Caput dñi ipsa diuini
 tas eo quod principium & creator
 sit omniū rerū. Capilli autē dñi capi
 didi in danihele ppheta ascribun
 tur. eo quod antiquus sit dierū.
 Oculi dñi inspectio diuina. eo quod
 omnia uideat ut est illud in aposto
 lo. Omnia enī nuda & aperta sunt
 oculi eius; Palpebrae dñi occulta
 & sp̄talia in diuinis p̄ceptis m̄is
 teria: ut est in psalmo. palpebre
 eius interrogant hoc est probasti
 filios hominū. Odoratus dñi delec
 tatio eius in moribus siue operibus
 scōrū ut in genesi. Odoratusq; est
 dñs odorē suauitatis; Os dñi filius
 eius uel sermo ad homines. ut in ps̄t.
 Os dñi locutum ē. Et alibi. Os dñi
 ad iracundiā puocauerunt; Lingua
 dñi sp̄s eius sc̄s. ut in psalmo. Lingua
 mea calamus. Facies dñi ostensio
 eius p̄ filiū ad homines. ut in exodo.

Caput dñi:

Lingua dñi:

facies mea p̄cedet te. Et in psalmo.
 facies dñi dimisit eos; Uerbū dñi fili
 us. ut in psalmo. Eructauit cor meū
 uerbū bonum. Brachium dñi filius.
 p̄ quem omnia operatus ē. ut in pph̄a
 esaiā. Et brachiū dñi cui reuelatū est;
 Dexterā dñi id est filius. ut in psalmo.
 dextera dñi fecit uirtutē. Item. dex
 tera dñi gloria siue beatitudo p̄pe
 tua. Sicut in euangelio de filio dñi.
 Sed & ad dexterā dñi; Rursum dexte
 ra dñi electi om̄s. ut in deuteronomio.
 in dextera eius ignea lex; Ala dñi
 p̄tectio diuina. ut in ps̄t. In umbra
 alarū tuarū sperabo. Scapulae dñi
 diuina patientia quae portare dig
 natur infirmos. ut in deuteronomio
 suscepit eos. & supposuit scapulis suis.
 Manus dñi. diuina operatio. ut in p̄ph̄.
 Nonne manus meae fecerunt haec
 omnia. Digitus dñi. sc̄s sp̄s cuius ope
 ratione. tabulae legis in exodo scrip
 tae referuntur. & in euangelio. Si
 ego indigito dñi eiciodaemonia. Digi
 tus dñi. legis lator moyses. siue p̄phe
 tae. ut in psalmo. Uidebo caelos.
 hoc est legis libros & p̄ph̄etarū. Opera
 digitorū tuorū. Sapiencia dñi filius
 in paulo. xp̄s dñi uirtus. & dñi sapientia.

quomo filig sed car
ad dextera p̄tris:

Et in salomone. Sapiencia dñi. attingit a fine usq; ad finem fortiter. Ute rus dñi secretum diuinitatis ex quo si lumptulit. Ut in psal. Ex utero ante luciferū genuit. Pedes dñi stabilitas aēnitatis. Ut in psal. & caligo sub pedibus eius; Thronus dñi angeli siue scī uel ipsa regnandi potestas. ut in psal. Thronus tuus dñi in sc̄m sc̄i; Sedes dñi idem qd̄ supra angeli uel scī quod in his dñs sedeat. Ut in psal. Dñs sedet & sup̄ sedē sc̄m suam; Descensus dñi uisitatio eius ad homines. sicut in micha. Ecce dñs egredietur de loco suo. & descendet & conculcabit extrema terrae. Itē in mala partē ut in genesi. descendit dñs ut uideret turrem; Ascensus dñi. eleuatio hominis assumpti a terra ad caelos. Ute in psal. Quia ascendit sup̄ caelos caelorum a oriente; Stare dñi patientia diuinitatis. p̄ quam peccatores ad poenitentiam sustinet. sicut in iob bacuc. stetit & mensus ē. terrā; Et in euangelio. Stetit ih̄s. & iussit eū uocare ad se. hoc est cecū; Transitus dñi carnis assumptio p̄ quam nascendo. moriendo. resurgendo. in caelos ascendendo. quendam transitū fecit. in cantico canticorum. Ecce iste uenit saliens

montes transiliens colles; Gressus dñi aduentus uel uisitatio eius; Uia dñi operatio diuinitatis. sicut in iob p̄ diabolo. ipse est principium uerū dñi. Item uiae dñi p̄cepta dñi. ut in ioseph. quō recte uiae dñi. & iusti ambulabūt in eis; Uestigia dñi operū secretorum signa. ut in psalmo. Et uestigia tua non cognoscent. Cognitio dñi qd̄ cognoscentes faciat. Unde dicit ad abraham. Num cognouisti quod times dñm. hoc est cognoscere te feci; Nescire dñm reprobare est. Ut in euangelio. nesci uos. Recordatio dñi misericordia eius p̄ quam respicit & miseretur cui uult. sicut in genesi. Recordatus ē. dñs noe. Et alibi. recordatus ē. dñs populi sui. Poenitentia dñi rerū mutatio. sicut in libro regum. poenitē me qd̄ constituerim saul regem. Ira & furor dñi ultio diuinitatis in peccatores secundū uindictā patientis. non sc̄dm̄ equitatē iudicantis. Ut in psalmo. In ira sua & in furore suo conturbabit eos. Dormire dñi dum in quorundā hominū cordibus fide se uis minime uigilat. Ut in psal. Exsurge quare obdormis dñe.

19.
Cognitio dñi :

ira dñi :

Vigilia dñi in electorū suorū custo-
dia p̄p̄scientiam diuinitatis sem-
per ad eē. Ut in ps̄at. Ecce n̄ dor-
miuit neq; obdormiē: Sedere
dñi regnare est. Ut in ps̄at. D̄ se-
de & sup̄ sedem scām suam; Scabel-
lum dñi. homo assumptus a uer-
bo. uel sc̄ieus a quibus d̄c̄a putant̄.
Ut in ps̄almo. Adorate scabellum
pedum eius. qm̄ sc̄m̄ est; Item sca-
bellum ē. humiliatorum subiec-
tio. Ut in ps̄at. Donec ponā in im-
cos tuos scabellū pedum tuorū.

Scabellum:

¶ Ambulatio dñi. delectatio diuini-
tatis. In operib; electorū suorū.
ut in p̄ph̄ta. & inambulabo in il-

¶ ulis. & ero illorū d̄s; Tubati. uox
manifesta. ut in apostolo. In uis-
su & in uoce archangeli. & in tuba-
tū descendē de caelo. DE FILIO D̄I;

11. **M**ultis & uic̄ modis x̄ps̄ in scripturis
inuenitur diuinis. Nam ipse d̄i pa-
tris unigenitus ē. filius. quid uic̄
aequalis patri p̄pter salutem nr̄am.
formā serui accepit. p̄inde quaedā
nomina in illo ex diuinitatis sub-
stantia quaedā ex dispensatione
susceptae humanitatis assumpta
sunt. X̄ps̄ namq; grece a chrisma

chr̄s̄:

ol̄m̄ et reges et sacerdotes
u. r̄gebantur:

te est appellatus hoc est unctus. sa-
cerdotes ergo & reges apud iudaeos
sacra unctione in ueterē testam̄to
ungēbantur. & ideo x̄ps̄ unctus ap-
pellatur. qui rex & sacerdos est. qui
non oleo materiali sed oleo la&ttie
hoc est sp̄s̄ sc̄o. unctus est p̄ omnibus
participibus suis. x̄ps̄ uero ebraice
messias d̄r. Iesus. ebreum. grece soter.
Latine salutaris uel saluator int̄-
pretatur. p̄ eo quod cunctis gentib;
salutifer uenit. Immanuel ex
ebreo in latinū significat nobiscum
d̄s̄ scilicet quod p̄ uirginem natus d̄s̄.
hominibus in carne mortali appa-
ruit. D̄s̄ dicitur p̄p̄t̄ unitam cum
patre substantiā. D̄ns̄ propter
seruientē sibi creaturam. D̄s̄ autē
& homo quia uerbum & caro. Uni-
genitus autē uocatur p̄ diuinita-
tis excellentiā quia sine fratribus.
Primogenitus p̄ susceptionē homi-
nis. In qua per adoptionē gratiae
habere fr̄s̄ dignatus ē. quibus esset
primogenitus. Om̄nison patri ab
unitate substantiae appellatur.
Substantia enim uel essentia grece
usia d̄r. Om̄o unū utrumq; enim
coniunctū sonat una substantia.

Om̄nison:

Principium eo quod ab ipso sunt omnia.
 & quia ante eum nihil ē; Finis uel ^{finitis:}
 quia dignatus est in fine saeculorū
 humiliter in carne nasci & mori. uel
 quia quicquid agimus. ad illū refe-
 rimus. & cum ad eū puenerimus ul-
 tra quā quaeramus non habemus;
 Os di est. quia uerbum ei est. Nam sic
 puerbis quae plingua fiunt. sepe
 dicim' illa uel illa lingua ita p dī
 uerbo ponitur os quia mo se. ut
 ore uerba formentur. Verbum autē
 Ideo dī. quia p eum omnia pater
 condidit siue iussit; Veritas quā
 fallit sed tribuit quod pmissit;
Uita quia omnia uiuificat. Imago
 dī ppter parē similitudinē patris.
 Figura quod suscipiens formā serui
 p operum uirtutumq; similitudi-
 nē patris in se imaginē atq; in me-
 sam magnitudinē designauit;
 Manus di est quod omnia p ipsum fac-
 tasunt; Hinc & dextera ppter effec-
 tum operis totius creaturae quae
 p ipsum formata ē; Brachium qd
 ab ipso omnia continentur. Uir-
 tus quod omnē patris potestātē
 in se & ipso habeat. & omnia po-
 test; Sapiencia quod ipse reuelat

mysteria scientiae. & arcana
 sapientiae. Splendor ^{ppr} qd mani-
 festat. Lūm quū inluminat. lux
 quae ueritatē contemplandā
 cordis oculos reserat. Sol quū in-
 lustrator. Oriens quae aluminis
 fons. & quod oriri nos faciat ad ui-
 tam aeternam; Fons quae rerum
 origo ē. t quod satiat sitientes
 ipse qd. & ω. quia in tū & finis.
 Paracletus. Idē aduocatus quū
 nobis int cedit apud patrē. & ad
 culpas nras remouendas curā gerit.
 Sponsus quae de caelo descendens ad
 haesit ecclae. ut eēt duo in carne
 una; Angelus dī ppter adnuntia-
 tionē paternae ac suae uoluntatis;
 Unde & apud prophētā magni con-
 silii. angelus legitur dum sit dī.
 & dñs angelorum; Missus dī qui
 uerbum caro factum ē. Homo dī
 qui incarnatus est. Mediator qui
 de morte ad uitam nos pduxit.
 Propheta qd futura reuelauit. Sa-
 cerdos quod p nobis hostiam se ob-
 tulit. Pastor qui custos ē.; Magist.
 qui ostensor. Nazareus uero a loco.
 nazareus a merito idē. scs. siue mu-
 dus qui peccatum non fecit. Siquidē

Paracletus

filij dei ena
angelus dī

nazareus

& alius inferioribus reb; nominum
 species ad se trahit xps ut facilius
 intellegatur. Dicitur aut panis
 qui caro. Uitis qui ex sanguine ipsi
 us redempti sumus. Flos qui elec
 tus. Uia qui ipsum addm imus.
 Ostium qui ipsum addm ingredi
 mur. Mons qui fortis. Petra qui
 firmitas est credentium. Lapis an
 gularis t quid duos parietes eduer
 so. Idē. decircum cisione & pputio
 in unā fabricam ecclae iungit. t
 quod pacem angelis & hominib;
 in se facit. Lapis offensionis qui ue
 niens humilis offenderunt in eū
 increduli. & factus est petra scan
 dali. Fundamentū aut ldeo uocat
 quia fides in eo fundata ē. uel quia
 supeum catholica ecclesia construc
 ta est. Agnus dicitur. propter in
 nocentiā. Ouis ppter mansuetudinē.
 Aries propter principatum;
 Edus ppter similitudinē carnis peccati.
 Et uitelus p eo qd p nobis est immo
 latus. Leo p regno & fortitudine.
 Serpens p morte & sapientia.
 Idem & uermis quia resurrexit;
 Aquila ppter quod post resurrec
 tionē ad astra remeauit; Nec

Agnus filij

Hedus

mirum si uilibus significationibus fi
 guretur quousq; ad nrarum passionū
 seu carnis contumelias descendisse
 cognoscitur. quidum sit dī patris co
 aeternus ante saecula filius. ^{post} ppter quā
 uenit plenitudo temporis ppter sa
 lutem nrām formā serui accepit. &
 factus est filius dī. filius hominis.
 Unde quaedā de illo in scripturis se
 cundū formam dī quaedā secundū
 formam serui dnr quorum exempli
 gratia duo quaedam cōmemorant.
 ut singuli ad singula referantur;
Secundum formā enī dī de ipso dicitur.

Ego & pater unum sumus; Secundū
 formā serui dī c. pater maior me
 est. Homines autē minus intelle
 gentes quid ad quid dicatur. ea
 quae ppter formā serui dicta sunt.
 uolunt transferre ad formam dī.
 Et rursus ea quae dicta sunt ut ad se
 inuicem psonae referuntur. uolunt
 nomina eē. naturae atq; substantiae.
 & faciunt errorē infide. sic enim dī
 filio coniuncta ē. humana natura
 ut ex duab; substantiis fieret una
 psona. Solus igitur homo p tulit
 crucem. sed ppter unitatē psonae
 & dī dicitur p tulisse. hinc est qd

& nomen patris et eius asseruitur.

scribitur. si enim cognouissent. nū
 quam dñm gloriæ crucifixissent.
 Filium enim dī crucifixū fatemur.
 non ex uirtute diuinitatis. sed ex in
 firmitate humanitatis. non ex sua
 naturæ p̄mensione. sed ex nr̄a sus
 ceptione. Inueniuntur ergo mem
 bræ corporalia ipso filio dī asseribi.
 nec non & habitus corporis de quo
 iam supra aliqua posuimus. & ad
 huc alia subiciemus. Nam caput
 xp̄i dī s̄c̄e. In apostolo legitur. & caput
 eccl̄iæ xp̄s ut est illud; Nam caput
 mulieris uir. Caput aut̄ uiri xp̄s. ca
 put uero xp̄i dī; Corpus quidem xp̄i
 sc̄a est eccl̄ia. sicut & iam idem a
 postolus ostendit. Capilli namq;
 xp̄i candidi. multitudinē sc̄orū de
 albatorum in apocal̄ypsi exprimit̄.
 Ubi scriptum ē; Caput aut̄ eius. & ca
 pilli erant candidi tamquā lana
 alba. & tamquā nix. Antiquitas &
 immortalitas maiestatis. In capite
 candor ostenditur. cui p̄cipue qui
 que uelut capilli adhaerentes pp̄
 ter oues ad dexteram futur̄s. Instar
 lanæ. & pp̄ter dealbatorum innu
 merabilem turbam. & electorum
 e caelo datorū instar niuis effulget̄.

Oculi xp̄i precepta sunt euangeli
 ca. unde in genesi legitur. Pulchri
 ores sunt oculi eius uino. hoc est
 ueteris legis doctrinis. Item ocu
 li xp̄i sc̄i doctores sunt p̄ quos ec
 cl̄ia uidet̄ & quaerecta sunt. ut
 est illud in cantico canticorum.
 Oculi eius sicut columbae sup̄ riuu
 los aquarū. qui bene columbae
 propter simplicitatē. & triuulis
 aquarū pp̄ter charismata diuina
 comparantur. Dentes xp̄i apos
 toli sunt & p̄dicatores noui testa
 m̄ti. Unde scriptum ē. Dentes eius
 lacte candidiores. qui p̄cidunt
 ab errorib; homines. & eos quasi
 comedendo in xp̄i corpus trans
 ferunt. Nomine autem lactis doc
 trina legis significatur. Lingua
 xp̄i euangelicus sermo ē. Lingua
 mea adhaesit faucibus meis;
 Fauces enim xp̄i p̄dicatores s̄t̄ euan
 gelii. Nam de gutture illius ita
 legitur. In cantico canticorū. gut
 tur illius suauiissimū est. In gut
 ture interna dulcedo uerborum
 illius memoratur. quam quis sapit
 nonesurit. Labia xp̄i adnuntiatio
 res uerbi. ut in cantico canticorum.

Lingua mea
 adhaesit faucibus
 meis.

Labia illius lilia distillantia mir-
 ra p̄mam. Barba xpi homo as-
 sumptus auerbo t̄ p̄fecti om̄s
 ut est in psalmo. Sicut unguen-
 tum in capite quod descendit
 in barbā barbam aaron;
 Manus xpi operari iustitiae ad
 omne opus bonū parati. Ut est
 illud in cantico canticorū. ma-
 nusei tornatiles aureae; Digi-
 tidñi. fortes in ecclia usq; ad mor-
 tē p̄ iustitia agonizantes.
 Unde in eodem libro scriptum ē;
 Manus meae distillauerunt mir-
 ram. Digni mei pleni sunt mir-
 ra. In m̄ amb; enim opera;
 In digitis discretio designatur.
 In mirra continentia & passi-
 ones quae tunc p̄batissima ē.
 cum solū modo p̄ caritate dñi.
 & proximi t̄ continentia fit
 t̄ passiones fiunt. Dexter adñi
 testam̄tum nouū. sinistra uetus.
 Item dextera beatitudo p̄ p̄sua.
 Sinistra uita p̄ seps. sicut in can-
 tico canticorū dicit̄. Leua eius
 sub capite meo. & dextera illius
 amplexabitur me; Item dexte-
 ra electi. Sinistra reprobi om̄s.

Ut in euangelio. Statu & oues ad dex-
 tris. hedos autē a sinistris. Ubera
 xpi euangelica doctrina. ut in can-
 tico canticorū. Meliora sunt ube-
 rata uino; Mamillae dñi duo
 testam̄ta. Unde legitur in apoca-
 lypsi. Et zona aurea circa mamil-
 las. Uenter xpi lauacrū regene-
 rationis ex quo electos suos p̄ ad-
 optionis gratiā in filios regenerat.
 huc in cantico canticorū dicit̄;
 uenter eius eburneus; Intestina
 dñi. secretum diuinitatis. siue in
 sacra scriptura occulta sacram̄-
 ta. Hinc in exodo scriptum est;
 Caput cum pedibus. & intestinis
 uorabit. Crura eius apostoli t̄
 ceteri p̄dicatores totum ecclesie
 corpus sustinentes. De quo in can-
 tico canticorū dicit̄; Crura eius sicut
 columnae marmoreae; Pedes
 dñi. homo assumptus auerbo
 t̄ sc̄i apostoli; De quo in deuterio
 nomio scriptum ē. Qui appropin-
 quant pedibus eius accipient de
 doctrina illius. Et in psalmo. Ad-
 orabimus in loco ubi steterunt
 pedes eius. Ossa xpi. fortes in
 ecclesia quae est corpus eius; De

quo in psalmo scriptum est; Dispar
 sunt omnia ossamea. Carnes xpi
 infirmi in ecclesia. de quodam in psal.
 dum adpropinquant sup me nocen
 tes ut cedant carnes meas; Vestim
 ta dñi caro assumpta. Unde in eze
 chiele ppheta scriptum ē; Ecce
 uir uestitus lineis. Idest carne
 munda; Item uestimta xpi elec
 tiom̄. Ut in iob. circū dactibide
 core m̄ tuū. & speciosis induere
 uestibus. Tunica xpi eius ecclesiam
 cuius figurā tunica illa habuit.
 de qua in euangelijs scribit̄. Non
 scindamus illā. sed sortiamur
 de illa cuius sit. Stola xpi caro
 assumpta passionis uino mundata
 Hinc in genesi scriptum ē. Lauauit
 uino stolā suā. Unde palliū xpi scā
 ecclesia eius asp̄ tr̄ sa cruore. ubi &
 supra in sanguine uinae palliū suū;
 Lumbare dñi populus iudaeorū su
 pbiae uitio putre factū. De quo
 in heremia scriptum ē; Sicut lū
 bare adhaeret corpori. sic & ego
 applicaui populum istū ad me
 diē dñs; Cingulū xpi iustitia
 siue fides eius. Hinc in esaiā legit̄.
 Iustitia cingulam lumborū eius

& fides cinctorium renum eius;
 Calciamentā dñi. m̄sterium incar
 nationis. De quo iohannes bap
 tista in euangelio ait; Cuius n̄
 sum dignus recumbens soluere
 corrigiam calciamenti eius;

DE SPŪ S̄CŌ.

Sps̄ sc̄s̄ ideo p̄dicatur d̄s̄. quia ex
 patre filioq; procedit. & substan
 tia eius habet. neq; enim aliud
 de patre p̄cedere potuit. quam
 quod ipse est pater. Sps̄ sc̄s̄ autē
 dictus ē. sc̄dm̄ id quod ad aliqd̄ re
 fertur. Sicut enim relatiuae
 pat̄. & filius. dicuntur. Ita & sp̄s̄
 sc̄s̄. ad pat̄ē & filium quodam
 modo relatiuae dicitur. quia pa
 tris & filii sp̄s̄ est; sed ipsa relatio
 sp̄s̄ sc̄i. non ita reciprocatione
 conuerti poterat sicut pat̄. & fi
 lius. Nam pat̄ filii pat̄ dicitur.
 & filius patris. filius dicit̄. Sps̄ ue
 ros sc̄s̄ uniformit̄ dicit̄ ad pat̄ē
 & filium. quia patris & filii sp̄s̄ ē;
 Dicimus em̄ sp̄m̄ sc̄m̄. sp̄m̄ patris.
 sed non uicissim. dicim̄ pat̄ē sp̄s̄
 sc̄i. ne filius eius intellegatur sp̄s̄
 sc̄s̄; Item dicimus sp̄m̄ sc̄m̄. sp̄m̄ fi
 lii. sed non dicim̄ filiū sp̄s̄ sc̄i. ne

pater eius intellegatur sp̄s sc̄s;
 sp̄s, donū: Dicitur & idem sp̄s donum dī. qui ad d̄
 donator donus est. In quib; nom-
 nib; circumferri potest uicissim
 relationis regula. ut sic dicamus
donator doni & donū donatoris.
 quia in his uocabulis potuit in-
 ueniri usitata huic categoriae
 quae dicitur ad aliquid circum-
 latio; Ergo hoc donum dī. id est
 sp̄s sc̄s quide patre & filio equali-
 ter p̄cedit. ineffabilis quaedam
 patris filiiq; cōmunio est; Et ideo
 fortasse sic appellatur quia pa-
 tri & filio potest eadem appella-
 tio conuenire. Nam hoc ipse pro-
 priae dicitur quod illi cōmunit̄
 dicuntur. quia & pat̄ sp̄s. & fili-
 us sp̄s. & pater sc̄s. & filius sc̄s recte
 d̄r; Ergo ut nominib; uinctis que
 separatim utriusq; p̄sonae cōueni-
 unt. utriusq; cōmunit̄ proprie
 significatur uocatur sp̄s sc̄s quie.
 tertia in sc̄a trinitate p̄sona pa-
 tri & filio p̄ om̄ia aequalis. coae-
 ternus. & cōsubstantialis. & hec
 trinitas unus est d̄s solus. bonus.
 magnus. aeternus. omnipotens.
 Ipse sibi unitas. deitas. magnitudo

bonitas. omnipotentia. & quicquid
 ad se substantialiter d̄r. Non ita in
 relatiuis uocabulis intellegendum ē.
 Et dicendum. quia dici non potest p̄t̄.
 sibi pater. uel filius. sibi filius. uel sp̄s
 sc̄s. sibi sp̄s sc̄s. Sed haec relatiua uoca-
 bula ad alia p̄sonam referridebent;
 Nam & hoc nomen quod sp̄s dicitur.
 non sēp̄ secundum id quod refertur
 ad aliquid. sed secundū id quod aliquā
 naturam significat intellegitur.
 Omnis enim incorporea natura sp̄s.
 in scripturis sacris appellatur. un-
 de non tantum patri & filio & sp̄i
 sc̄o. sed omni rationali creaturae &
 animae hoc uocabulum congruit;
 Sp̄s sc̄s ideo non dicitur genitus ne
 duo in trinitate filii suspicarentur.
 Ideo non p̄dicatur ingenus ne
 duo patres in ipsa trinitate creden-
 tur; Procedens autem dicitur tes-
 timonio d̄ni dicentis. Cum autem
 uenerit paracl̄tus quē ego mit̄ā
 uobis a patre sp̄m ueritatis qui a pa-
 tre p̄cedit. ille testimoniū p̄hibe-
 bit de me; Et rursus ille inquit
 me clarificabit. quia de meo acci-
 piat. & annuntiabit uobis; Hic autē
 non solum natura procedit. sed sēp̄

ad peragenda opera trinitatis in
desinenter procedit. Hoc autem int̄
est inter nascentem filiū & proceden
tem sp̄m sc̄m quod filius ex unō nas
citur. sp̄s sc̄s ex utroq; procedit.
Et ideo dicit apostolus. Quia autē
sp̄m xp̄i non habet. hic non est eius.
Nam pat̄. numquā legitur missus.
sp̄s uero missus. ut est illud domini
cū. paraclētus inquit sp̄s sc̄s quem
mittet pater in nomine meo. ille
uos docebit omnia. & suggeret
uobis omnia; Paraclētus enī gre
ce. Latine interpretatur consolator
a consolatione; Paraclētus enī con
solatio int̄ precat̄; Xp̄s enim eum
apostolis lugentibus misit post
quā ab eorum oculis ipse in caelū
ascendit. Consolator enī tristib;
mittitur sc̄dum illam eiusdem dñi
sententiā. Beati lugentes quō ip
si consolabuntur. Ipse & iam dicit;
Tunc lugebunt filii sponsi cum ab
eis ablatus fuerit sponsus. Item
paraclētus pro eo quod consolatio
nē prestat animis. quia gaudium
temporale amittunt. Alii para
clētum. Latine oratorem uel ad
uocatum inter p̄tantur. Ipse enī

sp̄s sc̄s dicit. Ipse docet & p̄sum
datur sermo sapientiae. Ab ipso
sc̄a scriptura inspirata est; Ideo
sp̄s sc̄s septiformis nuncupatur.
p̄p̄t dona quae de diuinitate ei
plenitudine particulatim quicq;
ut digni sunt consequi p̄mere p̄t;
Ipse enim sp̄s sapientiae & intel
lectus. sp̄s consilii & fortitudinis.
sp̄s scientiae & pietatis. sp̄s timo
ris dñi d̄r; Sp̄s autem principa
lis in psalmo quinquagesimo le
gitur. ubi quia tertio sp̄s repetit̄
nonnulli trinitatē intellexerūt;
Ideo q; scriptum est. d̄s sp̄s est; Quod
enim non est corpus. & tamen est.
uidetur restare ut sp̄s sit; Intel
legunt enim nonnulli trinitatē
significari; In sp̄u principali pat̄rē.
In sp̄u recto filium. in sp̄u sc̄o. sp̄m
sc̄m; Sp̄s sc̄s ideo donum dicitur.
eo qd̄ datur. ad dando enim donū
est nuncupatū; Notissimum enī
est dñm ih̄m xp̄m cum post resur
rectionē a mortuis ascendit in
caelū. dedisse sp̄m sc̄m. quo cre
dentes impleti linguis omnium
gentiū loquebantur. In tantum
enim donum d̄ est. In quantum

27.

Sp̄tu principali
firma me.

datur eis qui peum diligunt dñm. apud se autem dñs est apud nos donum est. sed sempiterna sps scs donum est distribuetur singulis prout uult gratiarum dona. Nam & pphas quibus uult impertit. & peccata quibus uult dimittit. nam peccata pñra sine spū scō non donantur; Sps scs in de caritas ppriae pñcipatur. uel quia naturaliter eos a quib; pcedit coniungit & se unum cū eis eē ostendit. uel quia in nob id agit ut in dō maneamus. & ipse in nob; Unde & in dñs dñi nihil manifeste caritate. & nullū est maius donum dñi quam sps scs; Ipse est & gratia quae quia non pmeritis nr̄is sed uoluntate diuina gratis datur. Inde gratia pñcipatur; Sicut unum cum dñi uerbum propriae uocamus nomine sapientiae. cum sit pater & filius & sps scs uniuersaliter sapientia. Ita sps scs propriae pñcipatur uocabulo caritatis cum sit pater & filius uniuersaliter caritas. Sps scs digitus dñi eē. in libris euangeli

Nullum donū
magis spū scō

Digitus
dñi

aptissime declaratur. Cum enim unus euangelista dixisset & indigitotē eicio daemona. alius hoc idem ita dixit. In spū dñi eicio daemona. Unde & digito dñi scripta lex est data die quinquagesimo ab occisione agni. & die quinquagesimo uenit sps scs a passione dñi nr̄i ihū xp̄i. Ideo autē digitus dñi ut eius operatoria uirtus cum patre & filio significetur. Unde & paulus ait; Haec autem omnia operatur unus atq; idem sps; Diuidens singulis prout uult. Sicut autem per baptismum in xp̄o morimur & renascimur. Ita spū signamur. qui est digitus dñi & spūitale signaculum; Sps scs idcirco in columbae specie uenisse scribitur. ut natura eius pauem simplicitatis & innocentiae declaratur. Unde & dñs estote inquit simplices sicut columbae. haec enim auis corporalit̄ ipso felle caret & habens tantum innocentia & amorem; Sps scs inde nomine ignis appellatur. pro qđ in apostolorum actib; p diuisionē linguarū ut ignis apparuit. qui & in seclit

Columba caret felle.

sup unum quemque eorum. propt
ea autem diuersarum linguarum
gratiam apostolis dedit ut idonei
efficerentur fidelium eruditione
populorū. quod uero supra singu
los sedisse memoratur id causae
est ut intellegatur p plures non
fuisse diuisus. sed mansisse in sin
gulis totus sicut se re ignibus
mos est. hanc enim habet naturā
ignis accensus ut quanti ad eum.
quanti ad crinem purpurei splen
doris aspexerint tantis uisum
suae lucis in partiat. tantis misere
riū sui muneris tribuat. & ipse
in sua nihilominus integritate
p maneat. Sp̄s sc̄s nomine aque
appellatur in euangelio claman
te dño & dicente. Siquis sitit ue
niat ad me & bibat. qui credit
in me flumina aquae uiuae.
fluent de uentre eius. euangelis
ta autē exposuit. unde dicens.
secutus enim ait. Hoc enim dice
bat de sp̄u quem acceptur erat
credentes in eum; Sed aliud est
aqua sacramenti aliud aqua
quae significat sp̄m dī. Aqua
enim sacramenti uisibilis est.

29.
aqua sp̄s inuisibilis est. Ista
abluit corpus & significat qd
fit in anima. p illud autē sp̄m
sc̄m ipsa anima mundatur &
saginatur. Sp̄s sc̄s ideo unctio
dicitur. A iohanne apostolo
testante. quia sicut oleū natu
ralē pondere sup fertur liquo
re omni. Ita in principio super
ferebatur sp̄s sc̄s aquis. Unde
& dñs oleo exultationis. hoc est
sp̄u sc̄o legitur fuisse unctus. &
iohannes apostolus sp̄m sc̄m unc
tionem uocat dicens. Et uos in
quit unctioem quā accepistis
ab eo p maneat in uobis. & neces
se non habetis ut aliquis doceat
uos de omnire. sed sicut unctio ei
docet uos de omnire. Ipse est enī
sp̄s sc̄s unctio inuisibilis.

DE EADEM TRINITATE.

Trinitas appellata quod fiat to
tum unum ex quibusdā trib;
quasi trinitas. ut memoria in
tellegentia. & uoluntas. In quib;
mens habet in se quaedam ima
ginem diuinae trinitatis. Nam
cum tria sint. unum sunt. quia
& singula in se manent. & omnia

Natura olei.

in omnibus. Omnis itaque scriptura
 ueteris ac noui testamenti diui-
 nitus inspirata. sic catholicae in-
 tellegitur hoc insinuat quod
 pat̄ & filius & sp̄s sc̄s unus sit d̄s.
 eiusdem substantiae. uniusque
 essentiae. atque inseparabilis in
 diuinitatis unitate. Ideoque non
 sunt tres di. sed unus d̄s pater
 & filius & sp̄s sc̄s; quamuis pa-
 ter filium genuerit. & ideo fi-
 lius non sit qui pater est. filiusque
 a patre sit genitus. Et ideo pater
 non sit qui filius est. Sp̄s sc̄s nec pat̄
 sit nec filius. sed tantum patris &
 filii sp̄s. Patri & filio & cum ipse
 coaequalis. & ad trinitatis pertinet
 unitatem. & haec trinitas. unus ē.
 d̄s. ex quo omnia p̄ quem omnia
 & in quo omnia. Beato paulo apos-
 tolo attestante ubi ait; Quō ex ip-
 so & p̄ ipsum & in ipso sunt omnia.
 ipsi gloria in saecula saeculorū am̄.
 Igitur firmissime credimus pa-
 trē & filium & sp̄m sc̄m unum ēē.
 naturaliter d̄m. neque tamen ipsū
 patrem ēē. qui filius est. nec filium
 ipsum ēē. qui pater est. nec sp̄m sc̄m
 ipsum ēē. qui pater aut filius est.

Una est enim patris & filii & sp̄s sc̄i
 essentia in qua non est aliud pat̄.
 aliud filius. aliud sp̄s sc̄s. Quamuis
 p̄sonaliter sit alius pater. alius fi-
 lius. alius sp̄s sc̄s. quod nobis maxi-
 me in ipso sc̄arum scripturarum de-
 monstratur Initio. ubi d̄s dicit fa-
 ciamus hominem ad imaginē &
 similitudinem nr̄am; Cum enim
 singulari numero dicit imaginē.
 Ostendit unam naturam ēē. ad
 cuius imaginē homo fieret; cum
 uero dicit pluraliter nr̄am. ostē-
 dit d̄m ad cuius imaginem homo
 fiebat. non unam ēē. p̄sonam. Si
 enim illa una essentia patris & fi-
 lii & sp̄s sc̄i una esset p̄sona. Non
 diceret ad imaginem nr̄am sed ad
 imaginem meā; Nec dixisset facia-
 mus sed faciam; Si uero in illis tri-
 bus p̄sonis tres ēent intellegende
 uel credendae substantiae. non
 diceret ad imaginē nr̄am. sed ad
 imagines nr̄as. sed ad unā imagi-
 nem unius d̄i homo factus dicitur
 ut una sc̄ae trinitatis essentialit̄
 diuinitas intimeretur; hanc quoque
 trinitatē p̄sonarū. atque unitatē
 naturae. p̄pheta esaias reuelatā

sibi non tacuit. cum sed dicit audis
se seraphim clamantia. Sc̄s. Sc̄s.
Sc̄s dñs dñs sabaoth. ubi prorsus in
eo quod dicitur tertio sc̄s. p̄sona
rum trinitatē. In eo uero quod
semel dicitur dñs dñs sabaoth. di
uinae naturae cognoscimus uni
tatem; Plane absq; omni dubita
tione credendum ē. patrem. &
filium & sp̄m sc̄m unum eē. dñm
omnipotentē aet̄num. Incommu
tabilem. & singuli horum dñs &
simul om̄s unus dñs. & singulis quis
que horum plena & p̄fecta. & ae
terna substantia. & simul om̄s
una substantia. quia quicquid
est pater quod dñs est. quo substan
tia est. quo aeternitas ē. hoc fili
us hoc sp̄s sc̄s est. Ita & uiam & fi
lius eo quod est dñs quo substantia
ē. quo aeternitas ē. hoc est pat̄.
hoc est sp̄s sc̄s. & quicquid sp̄s sc̄s
est eo quod dñs est. quo substantia
est. quo aeternitas est. hoc pater
est & filius. una in tribus diuini
tas. una essentia. una omni po
tentia. Et quicquid substanti
aliter de dō dici potest si forte
de solo patre interrogatus fueris:

37.
quid sit pat̄. responde dñs. Inter
rogatus de filio. responde dñs.
Interrogatus de sp̄u sc̄o. respon
de dñs. Si interrogatus fueris
simul de patre & filio & sp̄u sc̄o.
non deos. sed dñm responde: omni
potentē incommutabilem. Sci
endum est quod quaedā de dō
substanti aliter dicuntur. ut
est dñs. magnus. om̄ps. & quicquid
ad sed dicitur id est substantiā
diuinitatis significans. quaedā
itaq; relatiuae dicuntur ut pa
ter ad filium. filius ad patrem.
& sp̄s sc̄s relatiue ad patrem &
filium. ad se autem siue pater.
siue filius. siue sp̄s sc̄s dñs dñs. Itaq;
pat̄ eo quod dñs est. hoc ipso substan
tia ē. quia eiusdem substantiæ
filius. p̄culdubio & filius dñs.
& sp̄s sc̄s dñs. At uero dñs eo quo
pater est. relatiue dicitur.
quia non substantiæ nom̄ est.
sed refertur ad filium. non sic
dicim' filium patre eē. quomo
do dicim' filium dñm eē. nec ita
dicimus patrem filium esse. sicut
dicim' dñm eē; Quid dñs substanti
aliter dñs. pat̄. & filius. & sp̄s sc̄s.

relatiue dicuntur.

DE ANGE LIS.

Angeli grece uocantur. ebraice malaoth. Latine uero nuntium interpretantur. Ab eo quod dñi uoluntate populis nuntient. Angelorum autē uocabulum officii nomē est non naturae. Semp enim sp̄s sunt sed cum mittuntur uocantur angeli quib; ideo pictorum licentia pennas facit. ut celerem eorū incuncta discursum significet. sicut & iuxta fabulas poëtarū uenti pennas habere dicuntur. ppter uelocitatem scilicet. Unde & scriptura sacra dicit; Qui ambulat super pennas uentorū. Nouem autē eē ordines angelorum sacrae scripturae testantur. Idest angeli. Archangeli. Throni. dominationes. Uirtutes. principatus. potestates. cherubin. Et seraphim. quorum officiorū uocabula cur ita dicta sint interpretando exsequimur; Angeli uocantur ppter quod de celis adnuntiandū hominib; mittuntur; Angelus enim grece. Latine nuntius dicitur.

malaoth:

ordines ang. clorū
sūt nouem:

Archangeli greca lingua summi nuntii inter pretantur. Qui enim parua uel minima adnuntiant angeli. Qui uero summa archangeli nuncupantur. Archangelidicti eo quod primatū teneant inter angelos. Archos enim grece. Latine princeps interpretatur; Sunt enim duces & principes sub quorum ordine unicuique angelorum officia deputati sunt. Nam quia archangeli angelis praesunt Zacharias ppheta testatur dicens; Ecce angelus qui loquebatur in me egrediebatur. & angelus alius egrediebatur in occursum eius. & dixit ad eum. Curre loquere ad puerum istum dicens; Absque muro habitabitur hierusalem. Si enim in ipsis officiis angelorum. nequaquam potestates superiores inferiores disponerent. nullo modo hoc quod homini diceret angelus ab angelo cognouisset. Quidam autē archangelorū priuatis nominibus appellantur. ut uocabula ipsa in opere quidam leui designantur; Gabriel ebraice.

Gabriel:

In lingua nra uertitur fortitu
do di. ubi enim potentia diuina
uel fortitudo manifestatur ga
brihel mittitur. Unde & eote
pore quo erat dñs nasciturus.
& triumphaturus de mundo ga
brihel uenit ad maria. ut illum
annuntiar& qui adde bellapidas
aer&as potestates humilis ueni
re dignatus e. Michahel int
pre&atur quis sicut dñs. quando
enim aliquid in mundo mirae
uirtutis fit hic archangelus mit
tatur. & ex ipso opere nom est
ei. quia nemo ual& facere qd
facere potest dñs. Raphahel
interptatur curatio uel medi
cinadi. ubicumq; enim curandi
opus necessarium e. hic archan
gelus ad o mittitur. & inde me
dicinadi uocatur. Unde & ad
tobiac idem archangelus mis
sus oculis eius curatione adhi
buit. & cecitate deterfa uisum
restituit. Nominis em inter p
tatione. & angeli officiu desig
nat. Ithron aute & dominati
ones. & principatus. & potesta
tes. & uirtutes quibus cunctam

caelestem societate apostolus
complectitur ordines angelo
ru & dignitates intellegunt.
& p hac ipsa distributione of
ficio ru. alii throni. alii domi
nationes. alii principatus. alii
potestates dicuntur. pceras
dignitatib; quibus inuicem
distinguuntur; Uirtutes an
gelica quaedam ministeria
phibentur. p quos signa et
miracula in mundo fiunt
ppt quod & uirtutes dicunt.
Potestates sunt quib; uirtutes
aduersae subiectae sunt. &
inde potestatum nomine pun
cupantur. quia maligni sps
eorum potestate coercentur.
petant u mundo nocent quan
tum cupiunt; Principatus se
hi qui angeloru agminibus p
sunt. qui p eo qd subditos an
gelos ad expletidum ministe
rium diuinu disponunt. prin
cipatus uocabulu acceperunt;
Nam alii sunt qui am ministrant.
alii qui assistunt sicut & p da
nihelem dñs. milia milium mi
nistrabant ei. & decies milies

Michahel

†

†

†

centena milia assistebant illi:
Dominationes sunt hi qui & iam
 uirtutibus & principatibus pre
 eminent. qui pro eo quod cete
 ris angelorū agminibus domi
 nantur. dominationes uocantur.

Throni sunt agmina angelorū
 qui latino eloquio sedes dicuntur;
 et uocati throni quia illis con
 ditor p̄sidet & p̄ eos iudicia sua
 disponit. Cherubin autē & ip
 si sublimes caelorum potestates
 & angelica ministeria eē p̄hi
 bentur. qui ex hebraico in lingua

Cherubim:

nrām int̄ p̄stantur scientiae
 multitudo. sunt enim sublimi
 ora agmina angelorum. qui
 pro eo quod uicinius positi di
 uina scientia ceteris amplius
 pleni sunt. Cherubin. id est ple
 nitudo scientiae appellantur.

Ipsa sunt illa duo animalia sup
 p̄pitiatorium arce^h ficta ex me
 tallo p̄p̄t significandā angelo
 rum p̄sentia. In quorum medio
 ostenditur d̄s; Seraphin quoq;
 similiter multitudo est ange
 lorū qui ex hebreo in latinum ar
 dentes. t̄ incendentes inter p̄

tantur. quidcirco ardentes uo
 cantur. quod inter eos & d̄m nul
 li alii angeli consistunt. Et ideo
 quantum uicinius coram eo con
 sistunt. tanto magis claritate
 diuini luminis inflammantur.

Haec igitur uocabula agminum
 angelorum. ita specialia ordini
 singulorum ut tamen sint ex par
 te communia omnium. Nam
 dum throni di sedes in quorum
 d̄m angelorū ordine speciali
 ter designentur. tamen p̄ psalmis
 tam. qui sedes sup cherubin dicitur.
 Sed ideo isti ordines angelorū
 priuatis nominibus appellati.
 Quia hoc ipsum officium in p̄prio
 ordine plenius acceperunt. & cū
 si p̄ omnibus communia proprie
 tate & nomina suis ordinibus
 deputantur. unicuique enim sicut p̄
 dictum ē. p̄pria officia sunt in
 iuncta quae p̄meruisse eos in mu
 di constat exordio; Nam qui an
 geli locis & hominibus praesunt
 p̄phete testatur angelus dicens;
 Princeps regni persarum restitit
 mihi; Unde apparere nullum eē.
 locum. cui angeli non praesint.

hic est ordo & distinctio angelorum qui post lapsum malorum in caelesti uigore persistenterunt.

Nam postquam apostate angeli ceciderunt. hi perseverantia aeternae beatitudinis solidati sunt. Unde & post caeli creationem in principio reperitur. fiat firmamentum. & uocatum est. firmamentum caelum. mirum ostendens quod post ruinam angelorum malorum. hi qui permanserunt firmitatem aeternae perseverantiae consecutusunt. nullo iam lapsu auersi. nulla superbia cadentes. sed firmiter in dei amore & contemplatione manentes. nihil aliud dulce habent. nisi eum a quo creati sunt; Quod autem duo seraphim in esaias leguntur. figuratim ueteris & noui testamenti significationem ostendunt. Ideo uero faciem & pedes dei operiunt. quia praeterita antemundum. & futura post mundum scire non possumus. sed media tantum eorum testimonio contemplamur; Singuli senas alas habent. quia de fabrica

tantum mundi quae in sex diebus facta sunt in presenti saeculo nouimus. quod clamat ter sanctus alter ad alterum trinitatis in una diuinitate demonstrat mysterium. Sed quid prodest nos de angelicis spiritibus ipsa perstringere. si non studeamus haec & iam ad nostrum profectus congrua consideratione diriuare. quia enim superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat. ad quam tantum credimus humanum genus ascendere. quantos illic contigit electos angelos remansisse; Sicut scriptum est; Statuit terminos gentium secundum numerum angelorum dei. Debemus & nos aliquid ex illis distinctionibus supernorum ciuium ad usum nostrae conuersationis trahere. nosque ipsos ad incrementa uirtutum bonis studiis inflammare. quia enim tanta illic ascensura creditur multitudo hominum. quanta multitudo remansit angelorum. superest ut ipsi quo

que homines qui ad caelestempatriam redeunt. ex eis agminibus: aliquid illuc reuertentes imitentur. Distincte namque conuersationes hominum. singulorum agminum ordinibus congruunt. et in eorum sortem per conuersationis similitudinem deputantur;

Nam sunt plerique qui parua capiunt. sed tamen haec eadem parua pie adnuntiare fratribus non desistunt. Isti itaque in angelorum numerum currunt;

Et sunt nonnulli qui diuine largitatis munere resecti secretorum caelestium summa & capere perualent & nuntiare. quo ergo isti. nisi inter archangelorum numerum deputantur.

Quo igitur isti. nisi ad supernarum uirtutum sortem & numerum congruunt. Et sunt nonnulli qui & iam de obsessis corporibus malignos spiritus fugant. eosque uirtute orationis. & uia acceptae potestatis eiciunt; Quo itaque isti meritum suum. nisi inter potestatum caelestium numerum sortiuntur;

Et sunt nonnulli qui acceptis uirtutibus & iam electorum hominum merita transcendunt. Cumque & bonis meliores sunt electis quoque fratribus principantur;

Quo ergo isti sortem suam. nisi inter principatum numerum acceperunt; Et sunt nonnulli qui sic in semet ipsis cunctis uirtutibus omnibus que desideris dominantur. ut ipso iure munditiae dum inter homines uocentur; Unde & ad moysen dicitur; Ecce constitutus sum in pharaonis; Quo ergo isti. nisi inter numeros dominantium currunt; Et sunt nonnulli qui dum sibi in ipsis uigilanti cura dominantur dum se sollicita intentione discutiunt. diuino timori semper inhaerentes. hoc in munere uirtutis accipiunt. ut iudicare recte. & alios possint; quorum perfecto mentibus dum diuina contemplatio praesto est. in his uelut in throno suo dominus praesidens aliorum facta examinat & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat; Qui ergo isti. nisi in throno sui conditoris sunt. uel quomodo nisi ad supernarum sedium nume

Et sunt qui mira facientia signa uel operantur.

tibus & iam electorum hominum merita transcendunt. Cumque & bonis meliores sunt electis quoque fratribus principantur;

Quo ergo isti sortem suam. nisi inter principatum numerum acceperunt; Et sunt nonnulli qui sic in semet ipsis cunctis uirtutibus omnibus que desideris dominantur. ut ipso iure munditiae dum inter homines uocentur; Unde & ad moysen dicitur; Ecce constitutus sum in pharaonis; Quo ergo isti. nisi inter numeros dominantium currunt; Et sunt nonnulli qui dum sibi in ipsis uigilanti cura dominantur dum se sollicita intentione discutiunt. diuino timori semper inhaerentes. hoc in munere uirtutis accipiunt. ut iudicare recte. & alios possint; quorum perfecto mentibus dum diuina contemplatio praesto est. in his uelut in throno suo dominus praesidens aliorum facta examinat & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat; Qui ergo isti. nisi in throno sui conditoris sunt. uel quomodo nisi ad supernarum sedium nume

ros asscribuntur p quos dum sca
 eccta regitur. Plerumq; de qui
 busdam suis infirmis actibus & a
 electi iudicantur; Et sunt nonnul
 li qui tanta di a pximi dilectio
 ne plenisunt ut cherubim nomi
 nentur. Quia enim ut praefati
 sumus cherubin plenitudo scien
 tiaae dr. Et paulo dicente didi
 cimus. quia plenitudo legis carita
 tas. omis quidi & p sumi carita
 te ceteris amplius plenisunt. **A**
 meritorum suorum sorte inter
 cherubin numero perceperunt.
 Et sunt nonnulli qui supernae
 contemplationis amore accep
 si. In solo conditoris sui deside
 rio anhelant. Nil iam in hoc
 mundo cupiunt. solo a eter
 nitatis amore pascuntur. ter
 rena quaeq; abiciunt. cuncta
 temporalia mente transcen
 dunt. amant & ardent atq;
 in ipso suo ardore requiescunt;
 amando ardent. Loquendo &
 alios accendunt. & quos uer
 bo tangunt ardere protinus
 in di amore faciunt; Quid ergo
 istos nisi seraphim dixerim. quo

rum cor in igne conuersum lu
 cet & urit. quia & mentium ocu
 los ad superna inluminat. &
 conpungendo inflexibus uitio
 rum rubiginem purgat. quier
 go ita ad amorem sui conditoris
 inflammatisunt. quousi nisi
 inter seraphim numerum sor
 tem suae uocationis acceperit;
 Uae autem animae quae in se
 de his bonis quae numerauim
 minime aliquid recognoscit.
 eique adhuc uae dolerius im
 minet. si & priuatam sedonis
 intellegit; Et nequaquam ge
 mit. Quisquis ergo talis est
 frs mei. gemendus est ualde
 quia non gemit. Pensemus igitur
 accepta electorum munera
 & uirtute qua possumus. ad a
 morem tantae sortis anhelem.
 qui in se donorum gratiam mi
 nime recognoscit gemit. Qui
 uero in se minora cognoscit.
 maiora aliis non inuideat.
 Angelorum enim nomine potes
 tates superne ut supra ostendi
 mus designantur. ut in psalmo.
 Qui facit angelos suos sps; Ange

lus autem triplice dñs n̄r ih̄s
 x̄ps n̄cupatur. Idest nun
 tius paterne uoluntatis.
 Unde p̄ph̄a ait; Venit ad
 templum suum dominator
 quem uos uultis. & angelus
 testamenti quem uos deside
 ratis. Angelus iohannes pre
 cursor in malachia uocat̄.
 ut est illud. Ecce mitto an
 gelum meum ante faciē tuā.
 Simili quoq; modo & in apo
 calipsi ubi proelia describun
 tur. Ita legit̄. Uidi angelū
 fortem uolantē p̄ medium
 caelum. Angeli sc̄i p̄dicato
 res uocantur. De quibus dñs
 ad iob p̄ diabolo loquens ait.
 Cū sublatus fuerit timeb̄t
 angeli & terra purgabit̄.
 Et alibi. Angeli pacis amare
 flebunt. & in apostolo appa
 ruit angelis q̄d̄ nom̄ p̄ natu
 rā sed p̄ officium ministratio
 nis sortiti sunt. Angelus dia
 bolus in apostolo n̄cupat̄.
 ubi ait. Quia si angelus de ce
 lo euangelizauerit uob̄ p̄ter
 q̄d̄ euangelizauimus anathe

masit. Similiter & angeli in
 mundi sp̄s n̄cupat̄ur. ubi
 idem apostolus ait. Nescitis
 quia angelos iudicabimus.
 quanto magis saecularia. his
 uero similia exempla qui scrip
 turas legit̄ inuenire poterit.
 Exepl̄c. LIB. I. INCIPIT. LIBER. II.
 DE HOMINIBUS QUI QUODĀ
 PRAESAGIO NOMINA AC
 CEPERUNT.

Adam quia sicut beatus heroni
 mus tradidit homo seu ter
 renus siue terra rubra inter
 p̄tat̄. Ex terra enim facta est
 caro. & humus hominis faci
 endi materies fuit. hic figu
 rā xp̄i gestauit. Nam sicut il
 le sextadie formatus ē. ad ima
 ginē d̄i. Ita sexta mundi aeta
 te filius d̄i formam carnis in
 duit. ut reformaret̄ hominē
 ad similitudinē d̄i. Eua int̄
 p̄ratur uita. siue calamitas
 siue uae. Uita quia origo fu
 it nascenti. calamitas & uae.
 quia p̄ p̄uaricationē causa ex
 stitit morienti. a cadendo
 enim nom̄ assumpsit calamitas.

Adam .i. terra:
 Eua .i. uita: